

Az örmények Ispahanban.

I.

A francia kormány megbízásából rendkívül érdekes, tudományos felfedezésekben gazdag utazást tett nyugati Persiában és Babyioniában egy kiváló francia tudós, Dienlafoy és bátor lelkű neje. Ezernyi veszélyvel összekötött útjokból megbecsülhetlen értékű régészeti emlékeket hoztak magukkal, melyek a párisi Louvre termében vannak közszemlére kiállítva, s a melyek közül főleg a Darius palotájának csodás épségben fenmaradt mozaik falai méltó érdeklődéssel találkoztak a világkiállítás meg- szemlélésére Franciaország fővárosába sereglett közönségnél. Utazásuk eredményeivel terjedelmes munkában számolt be Dienlafoy s a munkát neje igen szép rajzokkal látta el. A Persiában élő örménységnek helyzetére is fel- lette érdekes világot vetnek e munka egyes lapjai s a raj- zok egy része, melyeket a következőkben szándékozunk be- mutatni folyóiratunk olvasóinak.

Az alkonyodó nap utolsó sugaraiban fürdött a ritka szépségű, tengeri- és kölesültetményeivel a Nil partvidé- keire emlékeztető táj, midőn Irak fővárosa, Ispahan felé közeledtek utasaink. Elérték végre a város falait, áthalad- tak kapuján. Mily szomorú ellentét a vidék szépségével! Mindenütt néptelen utczák, tele szeméttel és kötörmelékkal. Jobbról és balról elhagyott bazárok, az ablaküvegekből rég kitörték a farácsozatot, a házak fedelei dőledezőben, a rész- ben értékes fayence-burkolatú falak durva kezek által szét- rombolva, mindenütt a pusztulásnak vigasztalan képe. . . .

Isméltödött e látvány egy másik városrészben is. A romtörmeléken itt-ott munkásokat pillantottak meg utasaink, a mint szalmakosarakba vetették a kötörmelékot, mely kitűnő trágya-anyagot szolgáltat. Milyen különös iróniája a sorsnak. A »paradicsom kivirult rózsája,« a királyi főváros manapság a szó szoros értelmében arra szolgál, hogy elősegítsék általa a dinnyének és ugorjának tenyésését!

Jobbra térvén mihamar az örmény városrészbe, Dsulfá-ba érkeztek utasaink. Együtt laknak itt a keresztények; mert egy régi, jelenleg is érvényben álló törvény megtiltja nekik a sajátképeni Ispahanban való megtelepedést. Meglepő a különbség a keresztény és a muszlim népesség lakta városrészek között. Rend és tisztaság uralkodik Dsulfában, melyet hatalmas facsoportok közt folydogáló patak két részre oszt. Sűrű lombzat védi a napnak égető sugarai ellen a járó-keleket, valamint a friss gyümölcsökkel megrakott árúbódékat és mészárszékeket is. Az utcákon ismételve találkoztak utasaink az iskolából hazatérő gyermekekkel, a kik előzékenyen »bonjour mosin«-val köszöntötték őket.

Az örmény város egyik masszív kapuja mellett keskeny mellékutca vezet a mechitháristák kolostorához, mely több mint huszonkét év óta a derék Árákelián Paskal atyának vezetése alatt áll. Az Ispahant meglátogató európaiak örömmel helyezik magukat az érdekes férfiú védszárnyai alá s bizonyosak levén az iránt, hogy szives fogadtatással találkoznak, nem is mulasztják el soha a kolostor vendégszeretetét igénybe venni.

Midőn Abbas sah, a »Nagy« 1585-ben elhatározta, hogy Kazvinből Ispahanba teszi át birodalmának székhelyét, gazdag ipari központtá is óhajtotta tenni az új fővárost. Ezokból rendkívüli kiváltságokat engedélyezett az oda telepedő örményeknek; biztosította vallásuknak szabad gyakorolhatóságát s jelentékeny tőkét is bocsátott rendelkezésükre. Tapasztalván azonban, hogy mi sikerhez sem vezetnek kecsegtető ajánlatai, hatásosabb eszközhöz nyult: megparancsolta tudniillik a jelenlegi perzsa-orosz határszelen fekvő egyik város, Dsulfa egész lakosságának, hogy

késedelem nélkül Ispahanba költözzék át. S hogy még nagyobb nyomatókot kölcsönözzön parancsának, betömette a dsulfai kutakat, szétromboltatta a hidakat, elmetszette a vízvezetékeket.

Igy aztán célzott is ért; a szegény dsulfai örmények odahagyták immár terméketlenné lett otthonukat s mindenestől áttelepedtek Ispahanba. Sokan elhaltak ugyan a vándorlás alatt, mások meg útközben visszamaradtak egyik-másik helység falai között, de azért mégis mintegy hatvanezeren érkeztek meg Ispahanba. Abbas sah a Zenderud jobb partján jelölt ki számukra lakóhelyet; megengedte, hogy új hazájukat is Dsulfá-nak nevezzék el, templomokat építtetett számukra és hidakat, hogy folyvást összeköttetésben lehessenek a muszulman városrész bazárjaival.

Nem is maradt el ezen intézkedéseknek eredménye. Persiának egész kereskedése csakhamar az örmények kezébe került s Indiának és Khinának árúi az ő raktáraikban lőnek felhalmozva. Ámde Dsulfa virágkora nem tartott tovább Abbas sah életénél. Szálka volt utódainak szemében az örmények gazdagsága; eleinte roppant sarczot vetettek Dsulfa lakósaira, utóbb Soliman sah és Hussein sah a zsarolásnak s kegyetlenkedésnek minden nemével kezdték őket sújtani. Elvégre a dsulfai örmény püspök felemelte tiltakozó szavát e visszaélések ellen. Nyomban fogságba hurczolták, véresre verték s még elevenen forró vízzel telt medenczébe vetették. Nem kevésbé gyászos sors ért több dsulfai kereskedőt, a kik panaszukat előterjesztendők, kihallgatást kértek a sahtól. Alig lépték át a palota küszöbét, megragadták, a már készen álló máglyára hurczolták s megégették a szerencsétleneket. Ily körülmények közt természetesen rohamos hanyatlásnak indult a dsulfai örmény telep. Siettették e hanyatlást a későbbi uralkodók erőszakoskodásai is. Nadir sah nevezetesen megparancsolta, hogy az örmények neki naponként 12.000 forintnyi sarczot fizessenek. S mert e követelésnek eleget tenni nem voltak képesek, husz előkelő férfit kivégeztetett s másnap elrendelte, hogy zárják be templomaikat s azonnal térjenek át a mohamedán hitre. Ennek folytán a vagyonosabbak tömegesen kivándoroltak s csakis a szegények

maradtak Dsulfa-ban. Meg volt tiltva lóháton Ispahanba menniök, sőt esős napokon gyalog sem mehettek oda, nehogy a ruháikról lecsepegő viz beszennyezze a hívőknek öltönyeit. Még ezelőtt harmincz évvel is a dsulfai örmények nem merhettek egymagukra Ispahanba menni, mert előre tudhatták, hogy a hidon kifosztják, sőt esetleg büntetlenül meg is ölik őket.

Ma természetesen mindez megváltozott. Újra felépíthették templomaikat, szabadon gyakorolhatják vallásukat. De azért a dsulfai — számszerint mintegy háromezer főnyi — keresztény örménység ma is egykori elnyomóitól egészen különválva él. Legtöbbnyire Indiában szoktak szerencsét próbálni a dsulfai örmény kereskedők. Nehéz szívvél hagyják ugyan oda hazájukat, de ha jóra fordul sorsuk a távolban, feleség és gyermekek is követik őket, úgy hogy több Ispahanból származó örmény család manapság igen előkelő állást foglal el Benaresben és Bombayban.

A dsulfai örménységnek alig egy ötödrésze tartozik a kath. vallás kötelékébe, a többi schismaticus s az ecs-miádzini katolikosz által kinevezett püspök vezetése alatt él.

Dr. MOLNÁR ANTAL.

Örményországi élet.

— A falusi örmény rejtélyei. —

II.

Ha nyitva van születésekor a gyermek keze, nagy korában — könyörületes, ha zárva van — fősvény lesz. Jó napon született gyermekből — jó és rossz napon született gyermekből rossz ember lesz. Azokból a gyermekekből, kik szombaton születtek, rossz emberek lesznek.

Mikor az első ember Isten kegyelméből kiesett, egy bokorba hullott. Ezért mondják a szülők kis gyermekeiknek: »Bokor alatt találtunk téged.«

Ha fiú gyermek születik, a bábaasszony azt az anya mögé, de a leányt elejébe teszi. A szülő-anya párnája alá kardot, szablyát vagy vasat tesznek.

Mihelyt — keresztelés után — haza vitte a bábaasszony a gyermeket, azt előbb szitára, azután a földre, végre a bölcsőbe teszi.

A bemutatás után való nap hajnalhasadtakor a forrás-hoz megy az anya, ott megáztat egy darab kenyeret és a forrás mellé helyezi azt; még tesz reá egy hagymát is. Mindezt vigyázva cselekszi, hogy senki se lássa.

Hét ötvöstől vesz ezüstöt az anya; »chézém«-et csináltat abból és a gyermek bal fülébe aggasztja azt; hét kovácstól vesz vasat és az ebből készült »toz«-t nyakába teszi, hogy a gonosz-szellem ne nyulhasson gyermekéhez.

Mikor már egy-két fog mutatkozik a gyermek szájában, az anya vászon-darabra ülteti gyermekét és egyik felől fésűt, másik felől ollót tesz melléje, fejére pedig malozsát, forrázott buzaszemeket és a t. hint. A körülötte levő nagyobb gyermekek vetekedve kapdossák az ennivalót. E szokás »széglávorig« néven ismeretes.

Az ara, kinek szülei élnek, ő maga szitálja meg a lisztet, melyből a menyekzői kenyér készül. A vőlegény fej-koszorúját társai készítik, és hétszinű selyemmel himezik ki; barátjai pedig, midőn menyekzőre jönek, zsebkendővel érintik a vőlegény derekát.

A násznagy — menyekző alkalmával — a menyasszonyt az apos elébe viszi, ki hétszer kapcsolja össze, és bontja ki annak övét; a menyasszony pedig hétszer megsókolja aposának kezét.

Mikor a nászmenet a templomhoz ér, a vőlegény egyik barátja, kitekeri a menyasszony atyja házatól hozott madár nyakát. Ha a pap hozzákezdett a szertartáshoz, a násznagy, a menyasszony és vőlegény ruháin levő kapcsokat kisé kioldja.

Más-más úton megy a vőlegény és menyasszony esküdni és szintén különböző úton térnek haza az egyházból. A vőlegény háza előtt az arát az anyos fogadja, kinek kezében liszttel telt edény van; a menyasszony belemártja kezét és ráüt az ajtó homlokára (felsőküszöb). E szokás után hét gyümölcsöt vet az anyos a menyasszony fején át — és bebocsátja. Erre az újpár hétszer megkerüli a tűzhelyet; kerülés közben egyikök hét-hét gyümöl-

csöt, egy asszony pedig mazsolát dob a gyülekezet közé, a násznép kifogja a feléje dobott csemegét.

Menyekző előtt való nap czimbalom és trombita-szó mellett viszik a völegényt egy forráshoz, hol egyik barátja a völegény atyja házatól hozott madár nyakát tekeri ki. Egy poharat megtölt háromszor vízzel a völegény és viszszatölti a forrásba, a negyedik pohár tartalmát kicsinyenként a sokaságra hinti, mely tánczolva dalolva haza kíséri ötet.

Királyné és király a neve a menyekző napjaiban a menyasszony és völegénynek, mely utóbbi mindig kardot visel oldalán. Menyekző után a menyasszony leplét és a völegény kardját egy szekrénybe teszik, a koszorút pedig felviszik a hijazatra. Ezek a koszorúk onnan felülről nézik évek, sőt századok múlva is a falúsi élet keserűségeit, miért ők is elkeserednek és színeiket barna sötétre változtatják; némely koszorúk elromlanak, mások a hulladékok vagy a düledékek közé kerülnek és romjaink »máne, thekez, pháresz«-ét hangoztatják.

A falúsiak általában leborotvtatják fejük tetejét és e hajzatot töménynyel megfüstölve a templom fala alá vagy más helyre rejtik. A hajhulladékokra rá nem lépnek. Ha kigyóbőrt találnak, a főveg alá, a haj közé dugják azt.

A kihuzott vagy kihullott fogat az ajtó sarka mögé teszik el; körmeiket nem vágják le. A köröm-darabokat e szavakkal ássák el: »Menj ítéletre, keress magadnak helyet.« A körmön a fehér petty — jót, de a más színű — rosszat jelent.

Ha viszket a tenyér — pénzt ad ki a tulajdonos. Mikor a csillag pizslog — valaki beteg. Mikor a kutya vonit, vagy a harangozó a gyászpapot megüti, vagy a futócsillag fénylik — valaki meghal. . .

A manó szót csak a falúsi leányok- asszonyok veszik ajkaikra, midőn a férfiakat szidni akarják.

Azok, kik szombaton vagy ünnepnap halnak meg, ártatlanok. Az az ember, kinek kedves halottja van, pl. neje, anyja vagy nővére halt meg, levágja saját haját és azt a szemfedő alá, a halott keblére teszi. Ha a halott pap volt

a tolvajok igyekeznek kis-ujját levágni, hogy azzal a házak és ládák zárait kinyissák.

A falúsiak megfüstölik a halott füleit, száját és orrlyukait, keblére emléket tesznek, és ha lehet még egy írott hymnust is. Ha temetés alkalmával a pap hátranéz — mások is meghalnak.

Temetés után való második és hetedik nap töménytartót visznek az asszonyok a halott sírjára, valamint minden halálozási napon. Hét éjjel nem alszik ki a gyertya a halottasházban, szombat éjjel minden falúsi háznál halotti gyertya ég. Szeredán, pénteken és szombat este vizet nem isznak azon asszonyok, kiknek gyermek-halottjuk van és várják a csillagok feljöttét, hogy bőjtjüket megszüntessék.

Azok, kik éltökben gonosz életet folytattak, haláluk után — macskává, kigyóvá változnak. H. Cs. ághá, ki lelketlen uzorás volt, — mint a Rágheš körül fekvő falvak mondják — fekete kigyóvá változott.

A feltámadás napján karon fog minket az a két angyal, kik élet-körülményeinket felírták; aztán felolvassák naplónkat. Hajból készült hidon fogunk átkelni, a hid alatt ezer meg ezer hordóban gyanta ég. A hid inog, mert az ördögök huzzák azt; ha bünösök vagyunk, úgy belesünk a hordókba... és tűz-golyók, láng-nyelvek, gyanta-füst, korom fogadnak minket... Oh!

Duduchián után eredeti örményből.

SZONGOTT KRISTÓF.

A „S Z Ó Z A T” örményül.

— Gábrus Zakhar hátrahagyott kézírataiból. —

P Á R P Á R.

ergrit ánsárzs hávádárim
Lér mádsár! zi ájn e
Oroczhêd jév keredzmánêd,
Vor báhe jév thághe.

*) Folyóiratunk összekötő kapcsolatot képez a magyar és örmény irodalom között, azért jónak láttuk ezen sikerült fordítást „Armenia”-nk hasábjain közreadni. Szerk.

Háschársz ászdi i turész cshunisz
Dégh, orhne, gám báddse
Bádáhmán cerên, ászd ábril
Gám meránjélocz e.

Ájsz e hérgirên horoh horcz
Khocz árjunên vothécz,
Ájsz e horoh házár dárov
Zámen pári godsgécz.

Ászd vászn hérgri márdêncshein
Ázniv zorkh Árpádján,
Ászd godoréczin zkeruthjun
Ludz cérkh Huneodján.

Ázáduthjun! ászd kháluczin
Zárnod nésánnéréd,
I mecs hérgánsz bádérázmi
Ángján zinordákhêd.

Jév i mecs ánhámár, áncsháph
Vádápághd gácuzthján
Bágászácjál, vécsh godorjál
Hájsz hérgrisz ázkêkh gán.

Ázkácz médz áschárh, hámarcág
Ar khéz ághágháge
Házár ámacz hámpéruthjun,
Zgjánkh gám zgoruszd chêntre.

Cshi gárná or ájtcsháph szêrde
Cêri árjun vothi,
Jév legheczvádz vászn hájrenácz
Ájtcsháph hoki gori.

Ájn cshi gárná, or chelkh jév uzs
Jév szurp gámkh ánbidán
Nêzovádz dzánruthjánmê dág
Gészkdzáli dêkhân.

Jer bikáh, jêthe bidoh e
Zsámmê, zor i Djárne
Pjurpjuroc z pjérán ághothkhov
Ántátár ághácshe.

Gám bikáh, jétthe bidoh e
Máhèn, vor i véráh
Thágháráni árjun tháthách
Gorádz hérgirmé gáh.

Jév kérédmánn ur ázkkh gorán
Zsoghovkh poloréczen,
Jév pjur mártikácZ ácsHVénu
Árdészunk vothiczen.

Jérgrit ánsárzs hávádárim
Lér mádsár, zi tá e
Gérágroghèt, jév zángjálèt
Hoghovn tá thághicze.

Háschárhész ászd i tursz cshunisz
Dégh, orhne gám báddse
Bádáhmán cerkhèn ászd ábril
Gám méránjélocz e.

Ábgár király.

Kr. e. 3.

II.

Cajusnak mindent elülről kellett volna kezdenie; de ő a türelmetlen boszúság legkisebb jele nélkül mindent megtett, hogy az ország nyakát az utált feltételek járma alá hajtsa s oly férfiút rendele királyúl, kinek nevére az elborult arczokon is a remény kezdett derengeni. Az elődeinek minden erényét öröklő épelkű és méltóságos külsejű honfi Areobárczán ez, az őS Árczeruni családból Vászpurágán tartománynak törzsökös ura. kire mindenkinek szeme vágyakodva tekintett. ¹⁾

¹⁾ Nagy-Armenia kilenczedik tartományát Vászpurágánt (Vásoropeda) földrajzi fekvésénél fogva a régiek Felső-Mediának is nevezték. L. dr. Indsiánián, Ó-Armenia, 156. l. Ez szolgáltatott okot, hogy Cor. Tacit. Ariobárczánt méd eredetűnek mondja: »Cajus Caesar componendae Armeniae deligitur. Is Ariobarzanem, origine Medum ob insignem corporis formam, et praeclarum animum volentibus Armeniis praefecit«. Annal. L. 2, C. 4.

A méltányosság, a nagyrabecsülés cserkoszorúját fűzi Cajus homlokára, ki az önzést a közjó alá vetve, oly ellenféllel szemben, melyet fenyegetéssel elnémitani nem lehetett, a legutáltabb uralomnak zordonságát elviselhetővé tenni iparkodott. A küzdelmek után a siker biztos reményében ringatódzva szándéka volt a nyugati tájakra vonulni.

A rejtekben működő elégületlenek táborában egy tehetetlen ember meghozta Cajus számára a keserű gyümölcsöt. A szabadsági eszmétől elkapott Árászvölgyében igen kies tájak terültek, melyek a folyam szelid völgyeiben és csendes berkeiben a legmegkapóbb varázsszal hatottak a visszatérő Cajusra.¹⁾

A kedves tájék napderűs ege alatt mindent rózsaszínből látva, a folyam partján levő Ártákesz erőd felé vette Cajus útját. Az erőd parancsnoka, Átton (Addus) ki vezetője volt a titkos mozgalomnak, azon ürügy alatt, hogy fontos közlendői vannak, a vár közelébe édesgeti... és egy jól kilesett pillanatban — mesterkéltn fogással — levelet nyújt át, mire éles tört dőf Cajus testébe. A seb Cajusnak életét nem állította meg; népe a rémületből gyorsan magához tért és az erőd megtámadásához kezdett; de az eredménytelenség folytán átlátták, hogy nehéz a falakat szétrombolni: tehát az erődöt meggyújtották; a teménytelen élelmiszerral ellátott ősi mű a lángok martaléka lett. A vasfejű parancsnok, nehogy az ellenség kezébe kerüljön, a lángok közé rohanva fejezte be kalandos életét. Cajus a zavargás lecsillapítását Áriobárganra bizta, ki e nehéz állásában eltalálta a leghelyesebb utat.

Alig kezdett Cajus e kedves tájnak éghajlata alatt üdülni, midőn Augustus által Rómába hivatott; útnak is indult, de Lyciában ereje megtört s bekövetkezett kora halálával új sebet fakasztott Augustus lelkén, ki a családi örömet úgy sem ismerte. Kérdés marad, vajjon Cajus bánjának terhe alatt roskadt-e össze, vagy a családi vi-

¹⁾ Jerázkádzor — utóbb Ársárunik — Ararát tartományak ötödik vidéke Ártákersz erőddel, a küliróknál Artogera, Artagera, Artogerrassa. Amm. Marcell. 27, 12.

szonyok laza kapcsaiba átszövődött ellenkedés az alap-ok, mely életének szövetnekét eloltotta...

Térjünk már most újra elhagyott tárgyunkhoz. Alsó-Armenia folytonos békének örvendett. Ábgár és Augustus közt igen szívélyes viszony létezett. De a rágalmazó gyanúsítás a szakítást kerülő királyt aljas úton felszedett sárral akarta beszennyezni. A fondorlat, mely azt állította, hogy Ábgár meg akarja az összeköttetést Rómával szakítani, Augustus szívében már helyet készített a bizalmatlanságnak, midőn Ábgár el nem hallgatva a vádakát, nehogy árulója legyen az általa képviselt nemzeti ügynek a fővárosba: Rómába ment. S itt az annyi ellentétes befolyás alatt álló Augustusra személyisége oly elbővülő hatással volt, előterjesztései oly benyomást gyakoroltak, hogy az előbbi bizalmi kapcsolat teljesen helyreállott, s határozott alakot kezdve öltetni azon kívánság, hogy Ábgár a császár körében maradjon. A férfi, ki már súlyos viszonyokban dicséretesen kitett magáért: képes volt honvágyának a leggyöngédebb módorban kifejezést adni s az annyira ünnepeelt császár érzékenységét megnyugtanni.

Erre vonatkozólag a történelem Ábgárnak egy igen szerencsés ötletét jegyezte fel. Egy alkalommal a király vadászatra indul. A dolog a körül forog, hogy a vadak élve és sértetlenül kerüljenek kézre. Az eredmény igen fényes volt, melynek folytán Augustus a szinkörben kedves meglepetésben részesült. A téren hevenyészett földhalmok valának láthatók. Adott jelre a külön rekeszekbe zárt állatok kibocsáttatván, ösztönszerűleg — a királynak intézkedése folytán azoknak tanyájából oda hozatott hantra vetik magukat, melyhez mindeniket mintegy delejes erő vonzta. Augustus e látványra, — mely elburkoltan azt adá értésére, hogy a családi örömeiket rég nélkülöző király hazájába kívánczik — meg volt hatva s Ábgár országába visszatérhetett.¹⁾

A hetvenhat éves Augustus Kr. u. 14-ben elhalálózván mostoha fia, a félnék, határozatlan, gyanakodó és szin-

---

¹⁾ L. Procopius Rhetort, a VI. században Belizárnak jegyzőjét (2 k. 12. fejj.), kit Csámcsián és Csákédseán is idéz.

elő Tiberius ötvenhat éves korában a világ urának szemléltette magát. Ábgár a békés viszony megújítása végett követeket küldött hozzája. Azonban Tiberiusnak fogadott fia Germanicus felhozta, hogy nem jó szemmel nézte Róma azt, midőn Ábgár Herodes unokájának, ki országán akart áttörni, haddal állott ellen.

Maga a hallgatag, de annál többet tervező Tiberius is nagy izgatottsággal beszélt a királynak ezen eljárásáról s a követek a tapasztalat keserű gyümölcseivel tértek vissza. Ildomosságra volt tehát szükség; Ábgár az adófizetést nem tagadta meg; mert a Felső-Armeniában folytatott háborúk is arra intették, hogy óvakodjék a túl'hajtott tervektől. De azért még sem fogta el a gyávaság, sőt erélyvel és okossággal egy hatalmas munkához fogott. Fürkésző tekintetét Edessára (Urha) veti, melynek alapíttatása a messze ókorban keresendő. E város fontos védelmi helynek ajánlkozott Mesopotamiában Syria, Kis-Armenia és Cappadocia felé. Az Eufrát-vonalnak védelmi pontja volt ez már a Crassus elleni hadjáratokban. E régi várost újra föl-építvén, védművekkel megerősítette s uralkodásának 19. évében Kr. u. 16-ban székét Nisibisből, a fényben ragyogó Edessába tette át, mely alkalommal a Nisibisben tisztelt bálványait is oda szállította.¹⁾

Ugyanide hordatta anyagi kincsein kívül a csendes munkások által pusztító viharok közepett gyűjtött szellemi kincshalmazt, vagyis a templomi és iskolai évkönyveket, a nemzet történelmi életét magában foglaló királyi könyv- és irattárt, melyek hangosan tiltakoznak azok ellen, kik ne talántán szellemi törpeséggel akarnák vádolni őseinket. Ezen országos levéltárakon kívül léteztek nemzetségi levéltárak is; még Chorenei korában is találtattak perzsa és görög betűkkel irt okmányoknak számos kötetei, melyekben a megyéknek, falvaknak, családoknak oklevelei és szerződésői foglaltattak, főkép a satrapák levéltáraiban. Az emberi értelemnek, évszázadokat magában foglaló ezen könyvkincsei közvetlenül veték meg a híres edessai könyv- és levéltárnak, közvetve pedig az ottani akademiának alapját, mely utóbb Ázsiára nézve fókohelye lett a forrástisztaságú ker. tanoknak.

¹⁾ Ezen bálványok (Beel v. Baal, Nábog, Bathuikál és Tharata) tisztelete a syroktól ragadt az őskori Armeniára.

A királyi székek Edessába lett áthelyezése egyike vala a legszerencsésebb vállalatoknak. Nővérenek fiát Szánátrugot Mesopotámiából az Árász folyón inneni A. Armeniába küldötte, székhelyül jelölvén ki Artaxat, (hajdan Sávársán) a királyi nyaralóval együtt, hogy az idegen gyámkodás csillagtanos éjjében a nép lelkéből a nemes lángot kialudni ne engedje.

Szánátrug érdekei mások voltak; ő az Ábgár által létesített legmagasztosabb ügyben nem haladt együtt a királyal; miért is nem lesz érdektelen annak zsenge korából egy válságos esetet leírni. Szánátrugnak anyja Ovge, a királynak nővére, az egészséges hegyi levegőt élvezendő, kiseded fiával Mesopotámiából az ország belső részeibe utazik. Az előhaladott évszakon a karduchi (gordiaei) hegy útlan s lélekvesztő szoros ösvényein hatolva, a kíséző udvari személyzetnek nagy akadályokkal kellett küzdenie. A fagyos éjszakai szél gonosz szellemként kíséré őket s hangos siralmával zugva nyargalt, szemek közé kavargatva a sűrűn hulló havat; ruháikra fagyasztotta lehelletüket. A zivatar elvégre is szétszorzván őket, tört had gyanánt bolyongnak kettőnként-egyenként minden irányban, hogy aztán nyomtalanul eltűnjenek. Egyedül áll itt a kietlennek közepette a kiseded dajkája: Szánod, neje Árzeruni ország-nagynak. E nő, ki eddig az élet verőfényén, a jólét magaslatain lejtett, oly elszántságot tanusít, mely képes a költő képzeletét felgyújtani. Megcsuklott térdekkal lerogyva, melléhez szorítja a kisededet s míg őt a kimerültség vas marokkal lenyüggözve tartá: addig a kisededben az életnek el-elalvó lángját hűlni nem tudó szívének melegével élesztgette. A nap már lenyugodott; rémületes a szerencsétlenek állapota. De a segítségre küldött embereket egy hű kíséző a helyes irány felé vezeti; most e kalauz: a fehér eb rögtön csak megállapodik s a kutató csoport előtt egy megragadó látvány terül; a nő arczáról olvassák a törhetlen lélekkel elviselt balsors csapásait. Rokonszenvből a megmentő iránt, a kisededet Szánodádurk-nak (Szánod ajándéka) nevezték. A költői képzelem azt regéli, hogy a hó alá termetkezett szerencsétlenek fölött, míglen fölfedeztettek, az istenektől küldött — fehér mezben fénylő — lény örködött.

Ezalatt Felső-Armeniában újra viharos idők keletkeztek. A római és parthus befolyás szülte félszeg állapot ez országrészt szabadabb lépéseiben nagyon akadályozta. A bajt nem kis részben mozdítá elő Parthia belforrongása. Phraat (Arsavir) elhalálozásával Artában, az igényeikről lemondani nem akaró két fiatalabb fivérét leszoritotta ugyan a versenytérről, de a jobbra-balra elszegődni kész ország-nagyok az elhalt Phraat királynak más nejeitől született s Rómába túszul küldetett négy fiai közül Vonon mellé sorakoznak. Ez kedvet is kap és megindul, de nem mérkőzhetvén meg Artabannal, kereket old s a szomszéd Felső-Armeniába vonul. Itt épen nagy kérdés van szőnyegen: Ki legyen a király? A derék Ariobárgan már nem volt az élők között; családja háttérbe szorítottatott. Erató, Kis-Tigránnak özvegye is hasonló sorsban részesült; gunyábót csináltak belőle s kényszerítették a korona letévesére.¹⁾

Ilyen volt az ország arculata, midőn az elüzött Vonon a nevesbek kegyeibe kezdette magát befurni. A sürgésforgás folytán neve végre kelendősegre találván, Vonon — trónra jutott.

Az új királyt fivéréből és vetélytársa-, a parthus Artábántól nagy mélység választá el; nem is késett emez a vészterhes helyzet előidézésével. Vonon Tiberiushoz folyamodik ugyan, de mig pazarolja az időt ott, hol rögtön tette kellene lépni, a parthus Armenia határaihoz közeledik

MARKOVICH JAKAB.

¹⁾ Erato királynőnek, úgy szintén a két Tigrán és Artáváznak pénzei görög köriratúak. . . Kétséget nem szenved, hogy a diplomaciai nyelv úgy az armeniai — mint a perzsiai Arsacidáknál a görög volt, mely N. Sándor utódai alatt egész Előázsiaiban el volt terjedve.

Egy hamisított Corvin-codex a müncheni könyv-piaczon.

— Csontos János értekezése. —

III.

Az igazgató szívesen teljesítette kívánságomat s én a codexsel a legközelebbi vonattal Bécsbe indultam, hol másnap az ügyet szerencsésen tisztába hoztam.

A bécsi udvari könyvtárban dr. Göldin és dr. Menczik könyvtárőr urak kutatásaimat legnagyobb liberalitással támogatták, de az itteni könyvtár örmény kéziratai meghatározva nem levén, ezekből a müncheni örmény kodex korára nézve kevés támaszpontot nyerhettem. A kötés tábláinak formájára nézve azonban több analog esetet találtam. A császári és királyi keleti Akadémiában, dr. Károlyi Árpád cs. és kir. udvari levéltárnok baráti szivességének köszönöm, hogy Kujumdján tanár urral megismerkedtem, ki a keleti Akadémiában a keleti nyelvek correpetitora levén, mint született örmény, ezen nyelvben is bír jártassággal. Ő is megtekintette a kodexet, de úgy találta, hogy ez régi örmény irással van írva, melylyel ő, mint a modern írás ismerője, nem foglalkozik s ezért annak tüzetes vizsgálatába nem bocsátkozott. Tanácsolta azonban, mutassam meg a codexet az itteni mechitharistáknak, kik ezt szívesen meg fogják határozni, mely célra készséggel ajánlotta fel közvetítését.

Köszönettel fogadtam el tanácsát, s habozás nélkül a műveltségéről előnyösen ismert bécsi mechitharista szerzet monostorába mentem, hol tisztelendő Kálemkiár Krikorisz, tisztelendő M á n e v i s e á n Gábor mechitharista atyák nagy előzékenységgel fogadtak, s midőn nekik idejövetelem célját előadtam, ezt tőlük telhetően szíves készséggel előmozdítani ígérték. Ezen két mechitharista szerzetes, mint született örmények nemcsak hivatásuknál fogva az örmény nyelv, irodalom és paleographiában kiváló képzettségű szakemberek, hanem ezenfelül európai műveltségű férfiak, kik anyanyelvükön kívül a görög, szirus, francia, német és olasz nyelveket szóban és írásban birják.

Ezeknek ítélete alá bocsátottam a müncheni örmény codexet, kik erről a következő véleményt nyilvánították.

A bemutatott kézirat: Sárágán, vagyis örmény egyházi énekes-könyv, az örmény »Breviarium«-nak kivonata, mely a latin »Officium Divinum,« »Psalterium« vagy »Horae Beatæ Mariæ Virginis« mintájára, az egyházi év különböző ünnepeire imádságokat, leczkéket, zsoltárokat és kótás énekeket tartalmaz.

A sárágán kéziratok az örmény egyházi irodalomban igen gyakoriak, a bécsi mechitharisták könyvtárában a XV—XVIII. századból legalább 20 sárágán van¹⁾ közöttük több hártypéldány igen fényes kiállításban.

Nyomtatásban az első sárágán 1664-ben jelent meg Amsterdamban, a második kiadás ugyanitt 1685-ben, a harmadik kiadás pedig ugyanitt 1702-ben. Az utolsó sárágán-kiadásnak, mely Velenczében 1877-ben jelent meg, a következő latin czime van: »Laudes et Hymni ad SS. Mariæ Virginis honorem ex Armenorum Breviario excerptæ«. Venetiis 1877 8°.

A müncheni Sárágán-kézirat, mint a szövegben levő colophon tanusítja, 1662-ben íratott és ha nem is elsőrendű, vagy második rendű bibliographiai ritkaság, de igen csinos és izléses munka, melynek egész kiállítása arról tanuskodik, hogy előkelő ember használatára készült.

Midőn a tiszteletre méltó vizsgálóktól a kézirat íratási idejéről értesültem, önkéntelenül azon kérdést intéztem hozzájuk: vajjon kétségbevonhatlan adatok alapján kideríthető-e a szövegből, hogy a kézirat csakugyan 1662-ben és nem előbb vagy később íratott? Mire ők mind a ketten egész határozottan kijelentették, hogy a sárágán az örmény liturgiában oly gyakran fordul elő, hogy azt első tekintetre felismerik, a régi örmény írás pedig örmény liturgikus könyvekben oly sokáig tartotta fenn magát, hogy annak korát a betűk jelleméből is meghatározhatják, de ha ezek-

¹⁾ Bécsből hazajövet megvizsgáltam még egyszer a muzeumi könyvtár örmény kézirateit s ezek közt is találtam egy sárágánt, mely valószínűleg XVII. században íratott.

ben tévednének is, a mi nem valószínű, az iratási évben nem tévedhetnek, mertez a colophonban, betűkkel és számokkal ki van írva, s ebből kiderül, hogy a kézirat az örmény időszámítás 1111-ik esztendejében iratott, vagyis a mi időszámításunk szerint, ha ehhez a chronológiában elfogadott 551 esztendő különbözetet hozzászámítjuk, 1662-ben.

Ezen véleményt megerősítette a bécsi mechitharisták nagytudományú s irodalmi működéséről európaszerte ismert érseke is, dr. Ájdineán Árzén úr ő méltósága, ki kutatásainkat becses látogatásával tisztelte meg.

Ezen meghatározásban megnyugodtam. A müncheni sárágán szövege tehát 1662-ben, vagyis Mátyás király 1490-ben bekövetkezett halála után 172 esztendővel későbbben iratott, s így annak könyvtárában nem lehetett.

De felmerülhet még azon, kevésbbé valószínű kérdés, vajjon a müncheni sárágán kötése nem származik-e egy oly XV. századbeli örmény könyv kötéséről, mely csakugyan Mátyás királynak volt tulajdona, a táblán az ő címerét viselte, de idővel az eredeti kéziratról, melynek borítékát képezte, elszakított s a müncheni sárágán borítékál lett felhasználva.

A bibliographiában erre is vannak szórványos esetek. Megesik, hogy szenvedélyes gyűjtők, vagy könyvkedvelők régi borítékokat fiatalabb kéziratok vagy nyomtatványok kötésére használnak fel, mi által azon anomalia történik, hogy a könyv boritéka sokkal régibb keletű, mint a könyv maga.

Ezt azonban a jelen esetben nem tartottam valószínűnek, mert a kézirat és boritéka ugy illettek egymáshoz, hogy egész habitusok és szerkezetök a mellett tanuskodik, hogy mind a kettő egyidőben, tehát 1662-ben készült.

Mindazáltal, hogy ezen képtelennek látszó feltevésnek élet vegyem, szükségesnek tartottam a bécsi mechitharisták könyvtárának örmény kézirateit legalább külsőleg megvizsgálni, hogy ezeknek kiállításáról és kötéséről magamat né-

mileg tájékozhasam s kutatásaim eredményéből a müncheni sárágánra következtetést vagy analogiát vonhassak.

Ezen kutatásaimban ismét a két tisztelendő atya volt kalauzom, az ő szakértő magyarázatuknak köszönöm, hogy a könyvtár több száz kötetből álló, s a VIII. századtól kezdve a XVIII. századig terjedő, örmény kéziratait néhány óra alatt megvizsgáltam.

E kéziratok közt van néhány igen fényes kiállítású hártypéldány nagyszerű miniatűrökkel, érdemesek arra, hogy középkori miniatűrökkel foglalkozó műtörténészek külön figyelmükre méltassák, és legalább 20 sárágán, többnyire a XVII. századból, a münchenihez hasonló nagyságban és kötésben.

Engem különösen a kéziratok kötési érdekelték, melyeknek megvizsgálásából tanulmányaimra becses anyagot merítettem. Így azon tapasztalásra jöttem, hogy az örmény kötések ornamentikája több századon keresztül alig változott, s a XV. századbeli örmény codexek kötésén oly diszítéseket találtam, mint a minők a XVI. és XVII. századbeli örmény codexeken is előfordulnak, sőt találtam XV. századbeli örmény codexeken oly préselt diszítéseket, a minőket a müncheni sárágán is felmutat. Ezen körülmény onnan magyarázható, hogy az örmény nép konzervatív jellemű levén, a könyvornamentika motivumait nem igen változtatta, hanem régi eredetiségökben sokáig föntartotta s az örmény könyvkötők csak népök konzervatív szellemét követték, midőn századról századra a könyvornamentikán nem változtattak, hanem a könyvek tábláit minta után készítették és ugyanazon motivumú stampigliákkal és lemezzel diszítették.

Az örmény kötések ezen oeconomiája könnyen tévedésbe ejti a kutatót, ki egy örmény kéziratot, ha iratási idejét nem ismeri s az örmény könyvornamentikában tájékozatlan, a kötés jelleme után sokkal régiebbnek fog tartani, mint a milyen az valóban.

Ezen tévedés csak úgy kerülhető el, ha az örmény kötések a legrégebb időtől a legújabb korig tanulmányozzuk s a könyvornamentika folytonosságát rajtuk figyelemmel kíséjük.

A müncheni örmény sárágán kötése engem is tévedésbe hozott, midőn a nyugati codexek kötéséhez hasonló tábla diszitése után azt XV. századbelinek tartottam, de tévedésem az örmény könyvornamentika természetéből megmagyarázható.

Egyébként a könyvkötés ornamentikája többé-kevésbé mindenhol conservatív.

De nemcsak azért tanúlságosak reám nézve a bécsi mechitháristák örmény kéziratai, mert általuk az örmény könyvornamentika jellemével megismerkedtem, hanem főleg azért, mert biztos nyomra vezettek a müncheni sárágánon lévő címmerhamisítás leleplezéséhez.

Midőn ugyanis a könyvtárban a XVII. századbeli örmény kéziratok közt a müncheni sárágánhoz hasonló kötések kerestem, kezembe akadt egy 8-ad rétű papír sárágán, mely az említett két tudós atya véleménye szerint a XVII. századból (úgy emlékszem 1666-ból) származik s reánk nézve azért nagyfontosságú, mert a Corvin-czímet kivéve (mely itt hiányzik) szakasztott oly kötése van, mint a müncheni sárágánnak s kulcsot szolgáltat ez utóbbi kéziratban levő címmerhamisítás megfejtéséhez.

Ha ugyanis ezen két kötést egymással összehasonlítjuk, azt találjuk, hogy mind a kettőnek az első táblán két megfordított háromszögből és 6 félkörből álló préselt arabeszkje van, melyek egymáshoz mindenben hasonlítanak s csak abban az egyben térnek el, hogy a bécsiben az arabeszk közepén levő kör, mely körülbelül egy német márka nagyságának felel meg, üres s a bőr sima felületén sem préselt, sem másféle diszítést nem mutat fel; ellenben a müncheni sárágánon az arabeszk közepén lévő, szintén egy német márkához hasonló, körben Mátyás király köriratos címere fordul elő és pedig vakon préselt kivitelben.

Ebből következik, hogy eredetileg mind a két sárágán kötésének egyforma ornamentikája volt s az első tábla mind a két codexben ugyanazon préselt motívumokkal volt diszítve, míg azonban a bécsi sárágán kötése a maga eredetiségében mai napig fönmaradt, addig a müncheni sárágán kötésén az első tábla közepén az eredetileg üresen hagyott kört valami élelmes vállalkozó Mátyás király kör-

iratos czímerével és pedig egy e czélra külön készített bélyegzővel kitöltötte, hogy ez által a kísértékü XVII. századbeli örmény codexet nagyértékü Corvin-codexxé kvalifikálja, értékét a tájékozatlan emberek előtt, kiket a kötés régi jellege s az örmény nyelvben való járatlanság könnyen félrevezethet, emelje s rosszhiszemü hamisításával a jóhiszemü vevőket megcsalja.

Ez, a két codex alapos összehasonlításából, kétségtelennek látszik, mert a jelen esetben teljesen ki van zárva az, hogy a hamisító a hamisításhoz Mátyás király oly eredeti bélyegzőjét használta légyen, mely ekkorig ismeretlenül lappangott s most került valahonnan egészen véletlenül napfényre.

Ezen föltevés, ha a hamisított Corvin-czímert a Mátyás király pecsétjein, pénzein emlékérméin és könyvein található czímerekkel összehasonlítjuk, semmi valószínűséggel nem bír.

Hogy mi indította a hamisítót a hamisítás elkövetésére? Ezt, adatok hiányában nem bírom eldönteni.

De valószínűnek tartom, hogy a hamisítóra csábító hatással, az »auri sacra fames«-en kívül, a milanoi Attavantes-féle Corvincodex azon magas ára lehetett, melyet a nemzeti múzeum könyvtára 1886-ban Ulrico Hoepli milánói könyvárusnak fizetett, midőn ezen elsőrendü bibliographiai ritkaságot gyűjteménye számára 6500 frankért megszerezte.

Ennek nagy ára zavarta meg a hamisítóban az erkölcsei egyensúlyt, midőn a müncheni XVII. századbeli sárágánt XV. századbeli Corvin-codexnek meghamisítani megkísérlette, mint ilyent Gottlob Hess müncheni könyvárus útján rendkívüli magas áron forgalomba hozta, s a jóhirű németországi könyvpiacot, úgy mint a jóhiszemü közönséget, becsapni akarta.

Ezen gonosz kísérlet nem sikerült, s mi a magyar bibliographia tudományos reputációja érdekében örvendünk, hogy ezen hamisítást a bécsi mechitharista szerzetesek szíves közreműködésével felderítettük s a kérdéses örmény codexet igazi értékére leszállítottuk.

Az örmény nő.

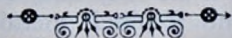
Tudva van, hogy Eliszeév jelentékeny utazót, az orosz földrajzi társaság tanulmány-útra küldötte Kis-Ázsiába. — Eliszeév visszatérte után érdekes felolvasásokat tartott utazásáról Szent-Pétervártt. — Ötödik, nagy figyelemmel hallgatott felolvasásának tárgyát a keleti keresztény nők állapota képezte. »Mindenek előtt az örmény nőkről szólok« így kezdette csinos felolvasását, mely az örmény családi életet oly hű színekkel festette, mint a hogy azt Áboveán, Ráffi, Broseán, Ágháján és más örmény íróknál elbeszélve találjuk.

»Az örmény nő családjának szilárd alapja. Ázsia egyik nemzete sem emelte a nőt oly magas fokra, mint az örmény. Az örmény nő férjének méltó segítőtje; hajnalhasadástól fél-éjszakáig szünetlenül dolgozik; egy szóval arany kezeiből soha sem hull ki a munka. Saját szemeivel kell hogy lássa az ember azon egyszerű — patriarchalis korból való eszközöket, melyeket itt használnak, hogy az örmény nő készítette szép iparczikkek értékét kellően méltányolhassa. Nem fogják elhinni, hogy azon csinos tárgyak, melyek a helybeli keleti árúházakban adatnak el, ilyen eszközökkel készítettettek. Bámulatra méltók a »kársi« (Kárs város) harisnyák, az »erzingái« selyemszövetek és a »váni« sal-ok (shawl). Ha Kelet más nemzeteinél a család-fentartó meghal, az asszony nyomorban marad és koldulásra, megbecstelen mesterségre adja magát. De nem így az örmény nő, ki özvegy állapotában is nemcsak magát tartja fenn tisztességesen, hanem gyermekeiről is gondoskodik. Még a legszegényebb is megtudja keresni a mindennapiját; ha egyébbel nem, hát gyapjút vesz, ezt saját kezével megmossa, meggerebeneli, megfonja, megszövi... és az elkészített harisnya, sál és a t. kézmű árából szükségeit fedezi. Még ha a szomszédba megy látogatóba, akkor is magával viszi munkáját. Az úton is fon az örmény nő. Láttam örmény nőt, ki tanúnak volt idézve a törvényszékhez; szünetlenül dolgozott, míg a kihallgatás sora reá került. Nagy igazságot mondott tehát az az utazó, ki így szólott: »A nők munka kérdése, melyet Európa megoldani nem tudott, az

örmények között már meg van fejtve.« Ezért az örmény férfi teljes szívéből becsüli nejét. A szolgasági állapot az örmény nő előtt egészen ismeretlen. Az örmény leány lepel nélkül jár a köztereken. Szép az örmény nő: barnás arczszíne, fekete szemei, hosszú és fekete hajzata, sűrű szemöldjei, kissé nagyocska orr sajátságos szépséget kölcsönöznek az örmény nőnek. — A leányok csodált szépsége hamar elenyészik. Csinosan öltözik az örmény nő; van sajátságos kecses öltözéke, de azért házába bebocsátja a divatot is. A divatnak áldozza fel szép ruháját, midőn európai ruhát ölt magára.

Az özvegy nő, ha gyermekei vannak, másodsor is nem megy férjhez; ezt szégyennek tartják.«

Sz K.

Történeti okiratok az erzsébetvárosi levéltárból.

V.

— Recta tueri-Védjük a jogot —

Mi I. Ferdinand, Isten kedvező kegyelméből ausztriai császár, Magyar- és Csehország apostoli királya s ezen néven V-ik.

Tudtúl adjuk jelen iratunk által mindazoknak, kiket illet, hogy Erzsébetváros közönsége — mely a mi kedves erdélyi nagyfejedelemségünkben lakik — a neki kegyelmesen adományozandó polgárzati jogért folyamodván, miután hiveink ezen fejedelemség Karai és Rendei, kik 1791. évben országgyűlésre egybegyültek — tekintetbe vették a folyamodó közönségnek felséges házuk iránt tanúsított kiváló hűségét, ugyszintén a közügy, a kereskedelem előmozdításában felmutatott szorgalmát, e közönséget elődünk II. Lipót császár és király kegyes ajánlatára a magyar nemzet kebelében létező szabad királyi városok sorába, melyek az országgyűlésen szavazattal és üléssel vannak fölruházva, a taxalis helységek közé befogadták, úgy azonban, hogy mindenben olyannak tekintessék, milyenek a

többi szabad királyi magyar városok, és azokkal egyenlő terheket hordozzon, egyenlő jogokkal birjon s erről a 61 cikkelyt alkották, melyet néhai I. Ferencz király boldog-
emlékü atyánk kegyesen meg is erősített. Mi fennemlített Erzsébetváros összes polgárai és lakosai nevében felségünk elébe terjesztett alázatos folyamodásukra, melyben arra kérnek, hogy adjunk nekik kegyesen e felől örökké tartó kiváltságlevelet, melyet úgy mi, mint utódaink és mások, kiknek érdekében van vagy leend, sértetlenül megtartsunk — legkegyelmesebben beleegyeztünk, hogy a többször nevezett Erzsébetváros, melyet a köztörvény a többi szabad királyi városok közé soroz, a következő kiváltságokkal birjon s élhessen:

1. Erzsébetváros polgárai és lakosai, kik az említett törvénycikk erejénél fogva kedves erdélyi nagyfejedelem-ségünk többi magyar, szab. kir. városai lakosaival egyenlőkké tétettek és egyesítettek, a vármegye — melyben laknak — joghatósága alól kivéve, közvetlenül az ottani, másodfolyamodású királyi kormányzékthől függjenek s nevezett város, mint királyi birtok, a törvényes erdélyi fejedelmen kívül más senkit se ismerjen földes urának, hogy így azt tőle senki el ne választhassa, el ne idegenithesse vagy el ne zálogosithassa.

2. Nevezett város tanácsa álljon a bíró és a tanácsosok kivánt számából (jelenleg 12 tanácsosból áll) kik, valamint a jegyzők más városok rendje szerint választandók; a főbírói hivatal betöltése — a törvény intézkedése szerint — kijelölés által történik, a jelölt a kir. kormányzék útján hozzánk fölterjesztetik és a megerősítés Lipót kegyes adománylevele értelmében onnan várandó. Különben pedig a tanácsosokat és jegyzőket is, kik az egybegyűjtött szavazatok többségével választattak, kijelölhetők ily hivatalra. Az így választott s megerősített tanácsnak működéséhez tartóznak a — bármily néven nevezhető — reális és személyi, polgári és bűnügyi esetek, melyek a polgárok és lakosok közt fognak előfordulni, valamint azon perek is, melyeket a külsők fognak ellenök folytatni és a városban a polgári hatóság alá tartozó ügyek; úgyszintén a város területén és határai közt elfogott bármily gonosz-

tevő ellen fölmerülő pereket a törvénykönyv, az approbata és compilata constituciók és az újabb törvény- czikkek határozványai szerint megvizsgálja és megítéli. Megengedi a törvény, hogy erdélyi nagyfejedelemségünkben felállított kir. ítélőtáblánkhöz felebbezéssel élhessen s onnan — megtartván a felebbezés fokozatait — a fenálló törvények alapján az illetékes fölülvizsgálati székhez is felebbezhessen.

3. Átengedjük azon város területeül annak lakosai által e város határain belül eddig birt összes területet (kivéve a dicső emlékü elődeink által Erzsébetváros közönségének nemesi jogon adományozott kastélyt) valódi és régi mesgyéjével és határaival együtt s azoknak minden — bármi néven nevezendő — járulékaival, javadalmaival, hasznával s jövedelmeivel, ugymint vadászat-, halászzattal, vámolással, malmok-, korcsmákkal és mézszárszékekkel melyek ezen városon belül vagy kívül, de a város területén fekszenek, vagy találtatnak, — ser- és pálinka főzéssel, cserép- és téglavetéssel, piaczi és vásári jövedelmekkel, mérsékelt taksákkal, melyeket fizetnek azon bármely nemű lakói — de nem polgárai, kik a városban vagy annak területén és a közönség földjén épített hajlékokban laknak, míg azt házhely gyanánt vásárlás útján vagy más igazságos cím alatt el nem sajátították; gyógyszerárak-, boltokkal, szóval minden más ilyen városokat — polgári jogon — megillető jogok- és rendelkezésekkel együtt.

4. Kegyesen akarjuk, hogy ezentúl Erzsébetváros is úgy, mint Erdély többi magyar városai, fizessen közadót s viselje a közterheket mindazok — legyenek bármily állású és állapotú személyek — kik községi földekkel birnak s polgári javalmakat élveznek — anélkül, hogy nemesi vagy más előjogukra hivatkozhatnának — kötelesek birtokuk s más polgári javadalmaik után a városnak adót fizetni, s más közterheket viselni és birtokuk s javadalmaikra nézve a polgári jogszerűséget elismerni.

5. Megengedjük azt is, hogy a személyi és a községtől vett birtok esedékek, továbbá mindazon polgári birtok és vagyon, melyeknek hova-fordításáról végrendelet nem intézkedik — a város közönségére szálljanak s hogy az

ilyen hagyatékokat szabadon elfoglaltathassa, s a városi község azokat használhassa. . . .

— Ezen okirat befejezése következő füzetünkben. —

Közli ÁVEDIK LUKÁCS.

Eredeti örmény szótalányok.

Fehér a szántóföldem, kezemmel vetek, számmal aratok.

— Irás. —

* * *

Levetettek a hegyről, nem törtem el; a völgyben magával ragadt a szél, de mi bajom sem lett; kő alá kerültem, de össze nem zúzódtam; a vízben azonban — megáztam.

— Papír. —

* * *

Tizenkét gyermeknek vagyok atyja; ezek közül némelyik 30, másik még több unokát nemzett nekem. Gyermek, unokák velem egyszerre születtek. Közülök egynehány fehér, a többi fekete; — ezek mindvégig együtt jó egyetértésben fognak élni, és velem egyszerre meghalni.

— Esztendő, hónapok és napok. —

* * *

Nincs se nyelvem, se testem: mégis igazat mondok.

— Lelkiismeret. —

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

A kalocsai jubileumhoz. Haynald bibornok, Kalocsa főmágnasságú és nagynevű érseke, e hóban ülte meg ötvenéves áldozári jubileumát. Ő Eminenciájában az erdélyrészi örménység is egykori szeretetteljes főpásztorát tiszteli és ünnepli, ki erdélyi püspök korában kegyeiben sokszorosan részesíté kedvelt örmény hiveit. Sőt ma is van az ünnepezt egyházfejedelemnek egy örmény plebaniája, t. i. az újvidéki, — mely tudvalevőleg a kalocsai érseki megye kerületében fekszik, de a bécsi mechitharista kongregazio által kirendelt lelkészén kívül, alig van néhány hive s tulajdonkép misszio-állomást képez az Alduna mentén lakó örmény katolikusok lelki szükségleteinek ellátására. Ez az ötödik örmény hitközség a magyar földön!

A bécsi mechitharistákról. A »Méság« című tífisi örmény lapban egy munkatárs ezeket mondja: Párisban jártam. Visszajövet útamát Bécs felé vettem. Meg akartam látogatni a mechitharistákat. Alig léptem be a nyomdába, már is előmbe jött egy örmény arczú, fiatal szerzetes: ez Kálámkherián K. atya volt, ki nagy szívesseget tanusitva, mindent megmutatott. Nem rejthetem el csodálkozásomat és tiszteletemet, melylyel ezen örmény-katolikus egyesület iránt viseltetem, mert ez dicséretreméltó ténykedéseivel becsületet szerzett ezen birodalomban az örmény névnek. A zárda termeiben tisztaság, példás rend uralkodik. Nincs egyetlen egy örmény városban sem ilyen nyomda. A nyomdával betűöntőde áll összeköttetésben, a hol mindenféle betűt öntenek. Van a zárdanak iskolája, a hol 25 örmény-katolikus növendék nyer oktatást. A tanterv megfelel a mi középiskolai tantervünknek. A papnövendékek a theológiát is itt tanulják. Elég gazdag a könyvtára; van ásvány-, érem-, természettani és régészeti terme (gyűjteménye). Van egy igen érdekes kéziratuk: Agathangelos. A régiségek közül említést érdemelnek a mumiák, sok régi edény, emlék, keleti sok régi érem. Az örmény érem-gyűjtemény mintegy 2000 példányból áll. És mindezt a szerzetesek fáradsága hozta össze néhány évtized alatt. Örvend az ember lelke, midőn látja, hogy ilyen rövid időköz alatt mily virágzó állapotba jutott ez az örmény szerzet!

Örmény tanulók Svájcban. Ezen országban, mely minta iskolákkal bír, 16 örmény folytatja tanulmányait; közülök haton a nő nemhez tartoznak. Zurichben csak ketten vannak, egyik férfi, másik nő, a többi 14 Gensben tanul. A 16 közül kettő, Török-Örményországból jött, a többi orosz alattvaló. A gazdagok török-ör-

mények, ellenben a Kaukasz szegényebb tanulókat küldött ide. Különben Svájcban a megélhetés nem drága. Genfben 100 frankkal (50 frt.) havonként jól ki lehet jönni, de vannak olyanok is, kiknek havonként 50 60 frank elég; mert ezek tanulni és nem költeni jöttek ide. Példát vehetne ezektől sok tanuló. Ezek az idők jóra fordítják, az előadásokra eljárnak pontosan, adosságot nem csinálnak és egészségöket nem rontják meg. — A svájci örmény tanulók két irányt követnek. Az egyik irány hívei azok, kik kizárólagosan csak választott külön szakmájoknak élnek; ezek arra törekednek, hogy jó orvosok-, jó tanárokká legyenek, ezek: a török örmények; ellenben az orosz-örmények, kik a második irányt követik, azt mondják: »Első sorban ember, a társadalom tagja leszek, és csak azután specialista.« Azért nemcsak választott szakmájukban haladnak előre, hanem más előadásokra is eljárnak; elegendő időt fordítanak a különböző tárgyú olvasmányokra, gyakran tartanak összejövetelt, sokat vitatkoznak. . . . Annak megbírálását, hogy a két irány közül melyik a helyesebb, szíves olvasóinkra bízván, csak azt mondjuk, hogy az örmény tanulók nem igen érintkeznek a helybeli, vagy jobban mondva az európai tanulókkal, mert ezek külső-belső élete elüt az örményekétől. Az örmény nem játszik urat, nem keresi fel a mulató helyeket, és nem leli gyönyörűségét az ételben és italban. — A Svájcban tanuló örmény nők 18—21 évesek, van köztük egy férjesült is. Ezek többnyire magukra mennek Svájcba, nem kíséri őket senki. Itt szállást fogadnak valamely tisztességes háznál, hamar elsajátítják a német nyelvet, azután beiratkoznak az egyetemre. Csak az örmény tanulókkal kötnek ismeretséget. Vannak köztük olyanok, kik diszei az iskolának. Erkölcösségöket illetőleg sokak tekintélyes véleményének adunk kifejezést, midőn azt állítjuk, hogy az örmény leányok mindenütt példányai a nőnemnek.

Az orientálisták kongresszusa. A kongresszus szept. 2-án nyílt meg és 11 napig tartott. Szept. 2—7-ig Stockholmban és szept. 8—13-ig Kristianában tartotta a kongresszus gyűléseit. A kongresszuson az örmény tudományosságot a következők képviselték: Ábráhám Ámircháncz, Gárábed Jeziáncz, Ársák Thomájáncz, Norájr Puzántáncz, Ártákhí Nevruz chan és Ábgár Hovhánneszián, a tifliszi Árczákánkh című örmény lap szerkesztője. Ezeken kívül volt itt indiai, egyiptomi, arab, magyar, görög, török, boszniai, bulgár, perzsa, orosz, svéd, angol, francia, olasz és a t. Az ismerkedési estélyen az ismerkedés úgy történt, hogy ha valamelyik

tag ismeretlen emberrel akart megismerkedni, elővette névjegyét, hozzája ment és így szólt: »Uram mondja meg kihez van szerencsem.« A király nyitotta meg az orientalisták nyolczadik gyűlését. Azután Mohszin chan szólt perzsául, Mithád bey törökül, mások olaszul, angolul, németül és a t. Mindenik szónok II. Oszkárt, mint a tudomány és a tudósok örét üdvözölte. A megnyitási ünnepély majdnem három órát tartott. Miután a király a trónörökösrel az ülés-teremből eltávozott, a tudósok különböző osztályokra oszoltak. Minden osztály megválasztotta saját elnökét, titkárát és megállapította a felolvasások sorát. Ábgár Hohánneszian, ki után e cikkkecskét írjuk, a többek közt ezeket mondja: »Ha tőlem kérdeznék, hogy mit csináltak e nagy tudósok, azt felelném: édes keveset, majd semmit. Nekem egészen más fogalmam volt e gyűlésről. Én azt hittem, hogy mindenki előadja azt, mi újat tud... és a többi tudósok aztán hozzászólnak. De ez nem így történt. Mert legtöbb előadás vagy az általános tudományról vagy a keleti isméről, vagy egyes tudományágról szólt. Némelyek eldicsekedtek tetteikkel és előhozakódta munkáikkal. És ha valaki azt kérdezné, hogy én mit kerestem Stockholmban? Magammal vittem egy perzsa és dségháthá nagy kéziratot, ezenkívül mintegy 300 török, tatár, kirgiz, bászir kéziratot. Szándékom volt feltüntetni a különbséget, mi 8 török tájszólás közt létezik, egy más előadásomban pedig szólni akartam a dségháthá nyelv azon változásáról, melyen az utóbbi 5 század alatt ment át; de ennyi tudós közt egy se volt, ki tudott volna törökül. Megtartottam előadásomat 20—25 olyan tudós előtt, kik beszéltek a chinai, arab, svéd, angol, német nyelvet. Elkezdtem: Uraim miután itt egy egyén sincs, ki előtt jelentőséggel bírna az, mit mondani akarok, mert önöket nem érdeklik a török tájszólások. — engedjék meg, hogy szólhassak az általános török irodalomról; beszéltem aztán arról, hogy miként lettek a kirgizek tatárokká, és hogy lett a tatárból török. Végre bemutattam egy érdekes kéziratot, melyért egy angol 250 rubelt ígért; a kézirat egy töröké, ki érette 5000 rubelt kér. Gárábéd Jézján a szept. 10-ki ülésben tartott felolvasást a régi örmény irodalomról. Az ülés-teremben sok tudós volt jelen, kik a felolvasót tapsokkal jutalmazták. A többi örmények szóhoz sem juthattak. Az orientalisták előtt ismeretessé lett az örmény Árság Thomáéancz neve, a stockholmi lapok egytől egyig mind említést tettek elegáns ruházatjáról, továbbá kedves örmény, orosz és tatár dalairól.

Örmény operett. A párizsi Chesnel Emil engedélyt kért Csuhádsián Tigrántól, az ismert örmény operett-szerzőtől, hogy operettjei egyikét francziára fordíthassa; szándékszik azt előadni — Párisban.

Nemzeti szintársulat. Távrísban, hol a perzsa trónörökös székel, bizonyos idő óta Sáfriásiancz és ennek neje igazgatása alatt

egy szintársulat működik. A társulat, mely előadásait örmény nyelven tartja, igen kedvező fogadtatásra talált. Maga a trónörökös szárnysegéde által azon öhajtságának adott kifejezést, hogy a tagok hamar ne távozzanak el Távrisról. Az előadásokat konsulok és európaiak is szép számmal látogatják.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

Kaukázusi kiállítás. Kaukasia az örmények második lakóhelye; itt az örménységnek jókora része lakik, kik szintén részt vesznek azon munkából, melyet az ország anyagi és szellemi felvirágoztatása követel. Azért azon eseményeket, melyek Kaukasiában történnek, a más országokban lakó örmények is figyelemmel kísérik. Mi sem tartjuk fölöslegesnek a »Kaukázusi kiállítás«-ról, mely nagy jelentőséggel bír és hivatva van új lökést adni ezen ország gazdasági életének, néhány rövid szóval említést tenni annál is inkább, mert az örménynek eddig nem volt alkalma terményeit kiállítani, vagy a mívelt világ javított gazdasági eszközeit megnézhetni és ebből — hasznot meríthetni. Nemcsak a kiállítók, hanem a kiállítást rendezők közt is sok — az örmény. A káukázusi első kiállítás Tiflisben szep. 22-én nyílt meg és eltart nov. 1-jeig. Ha a kormányzó szükségesnek látja, e határidőt meg is nyújthatja. A kiállítást a »Falusi gazdák társulata« kezdeményezte, mely évek óta foglalkozik e kérdéssel és az idén szándéklatát valósította is. A kiállítás elnöke: a kormányzó Dondukov-Kozsakov herceg. — A végrehajtó bizottság elnöke: Gucshájev M., alelnöke: Chádiszeán János, pénztárnoka: Gházareáncz Mihály. (A két utóbbi örmény). A kiállításnak 11 osztálya van, u. m: I Mezőgazdasági termények. II. Kertészet. III. Szőlőszet. IV. Selyemtenyésztés és méhészet. V. Marhatenyésztés és tejgazdaság. VI Erdőszet. VII. Halászat. VIII. Gazdasági eszközök és gép-ipar. IX. Házi ipar, fonó és szövő ipar. X. Bányászat. XI. Nevelészet és iskola. Minden osztálynak van elnöke, ki alatt állanak a tagok. A tagok száma 34, kik közül 12 örmény, 2 georgiai, a többi orosz. Az I. II. VII. VIII. és IX. osztály elnöke örmény. A tífli lapok egyre közlik valamint a kiállítók neveit, úgy a kiállított tárgyak katalógusát. A részvételt az olcsó közlekedési eszközök nagyon megkönnyítették. A Fekete-tengeren működő gőzhajótársaság, és a kaukázusi vasút 50% engedéssel szállít, ellenben az örményeknek a Káspi-tengeren működő gőzhajótársasága, valamint az új transzkaukáziai vasút ingyen szállítanak. A jutalmakkal is már elkészültek; lesz arany-,

ezüst-, bronz-érem és dicsérő-oklevél. Kiállító csak az lehet, ki Kaukasia-, vagy Transkaukasiában lakik. A kiállítás költségeit fedezi az állami földek hivatala, a kaukázusi gazdák társulata, Tiflis városa és egyesek adományai, kik között az első helyen áll maga a kormányzó. Kaukasiát a természet sok gazdagsággal és terménnyel ajándékozta meg. Csak maga a kőolaj elégséges arra, hogy Kaukasia nevét híressé tegye. Baku naftája versenyez az amerikaival, de nemsokára elnyomja azt. (A náfta-gyárak nagyobb részt örmények kezében vannak; a bákui örmények egész Kaukasiában a legbökezüebbek és sokat áldoznak nemzeti czélokra.) A bányászati osztályban sok ásvány van kiállítva: réz, cink, olom-ezüst-ércz, mangánércz, büdöskő és a t. Kaukasia ezekben bővelkedik. — A végrehajtó bizottság, mindezek mellett legfőbb figyelmet a falusi gazdaságra és a gazdasági eszközök és gépekre fordít; azért meg volt engedve, hogy ilyeneket bármely más országbeli lakos is kiállíthat. Érdekes és gazdag a borászati osztály is; ki van állítva Gáchet, Kándzág, Eriván bora a borászati eszközökkel együtt. A kaukázusi bor nemcsak egész Oroszországban el van terjedve, hanem Szent-Péterváron át elviszik azt Angolországba is

Világkiállítási arany-érem. A párisi világtárlat perzsa osztályában Chugász Bárseghián, teherani örmény, a kiállítási arany-éremmel lett kitüntelve, különösen jeles sírászi boraiért. Átálában neki tulajdonítják az érdemet, hogy Persia a kiállított nemzeti iparczikkekkel (fegyverek, szőnyegek stb.) oly tisztességes sikert aratott a francia fővárosban, minthogy Bárseghián mindent elkövetett e siker előmozdítására.

A termés Kis-Ázsiában. Az idei aratással az örményországi gazdák — úgy látszik — meg vannak elégedve. Legalább a keleti örmény lapok kedvező tudósításokat hoznak az idei gabona-termésről, Kis-Ázsiának, az örmények által lakott vidékeiről.

A sah Ecsmiádzinben. A »királyok királya« ígérétehez képest ellátogatott a kátholikosz székvárosába is. — Aug. 30-án este tért vissza a szinodus két tagja: Nerszesz és Mámbré püspök, kik a sáh elejébe mentek Erivánba, és értésére adták a kátholikosznak, hogy az uralkodó másnap megjön. A fogadtatásra minden intézkedés meg volt téve. A palota veres-kék és fehér-veres lobogókkal volt díszítve, a kertben ezer meg ezer színes lampion. 11¹/₂ órakor érkezett ő fensége 20 személy kíséretében, ezek közt volt a perzsa nagyvezir, a pétervári perzsa követ: Mahmut chan, a házi orvos: a francia Dolozán, Popov orosz tábornoksegéd, Belgermisov al-

hadvezér, Sáligov eriváni kormányzó és a t. A perzsa kapúnál szállott ki a kocsiból; a beláthatlan népsokaság éljenzett. Itt fogadta a főpapság; a sah köszönt az egyházi méltóságoknak, azután gyönyörű mennyezet alatt, a főpapság vezetése mellett a székesegyház felé tartott; azalatt a Györgyféle akadémia növendékei egy az uralkodó tiszteletére szerzett alkalmi örmény éneket zengtek. Az ének szerzője Báleáncz tanár. Az eredeti, fehér átlászra nyomtatva átadatott a nagyvezérnek. A katolikosz a zárda ajtajánál ezen üdvözlő szavakat intézte a sahhoz: »Áldott legyen a Magasságbeli, ki fön ségedet szárazon és vizen minden baj nélkül ide vezérelte. Köszönetet mondok felségednek azért, hogy már másod ízben látogatja meg e szenthelyet. A mint nem feledkezett meg rólnok, úgy — remélem — nem fog fenséged gondoskodása megfeledkezni ezután sem szeretett nemzetem azon fiairól, kik a perzsa uralom alatt élnek. Engedje Isten, hogy erőben és egészségben érkezhessen haza, trónját pedig szilárdul tartsa meg örökké.« A sah megfogta a katolikosz kezét és így adott örömének kifejezést, hogy meglátogathatta az örmények ezen tizenöt százados szenthelyét; azután úgy nyilatkozott, hogy ő, ki tisztelője a katolikosznak, a jövőben is kiváló figyelmére fogja méltatni »szeretett örményeit.« Így mentek be kezet fogva a szentegyházba. Az egész út, melyen a sah haladt, veres posztóval volt beterítve; magát a posztót illatos virágokkal hintették be. A templomból a katolikosz palotájába mentek. Alig pihent egy kis ideig a sah, máris ebédre csengettek. A sah egy asztalnál külön ebédelt, az ő szolgálai szolgáltak neki. A második asztal mellé ült a katolikosz, a nagyvezér, Popov és a kormányzó; a harmadik asztalnál negyvenen ettek. Még volt két asztal, ezek mellé az alsóbb hivatalnokok és a szolgák ültek. Az első felköszöntőt a katolikosz mondotta és mivel az nap volt a czár névnapja a két uralkodó egészségeért üritette poharát. Popov a katolikoszt éltette. Ebéd után még kérdezősködött a sah az ecsmiádzini zárdáról és az Ucsch-Khilizsáh (Három-templom) elnevezésről, azután köszönetet mondva a szives fogadtatásért, kocsira ült és kíséretével együtt Eriván felé hajtattott. . . .

Közgazgatási reformok. Az angol »Times« jelentése szerint a török kormánytanács az örmény tartományokban életbeléptetendő kormányzati reformok fölött közelebbről a tárgyalásokat megkezdte, s a tanácskozmány előtt fekvő reform-javaslatra nézve több külföldi szakember nézeteit is kikérte. Az első lépést az örmények helyzetének javítására — úgy látszik — a népszerűtlen váni főkormányzó felmentése által akarja a porta megtenni. Ezzel kapcsolatban megemlítjük: hogy a török külügyi kormány államtitkáráról: a politikai lapokban sokszor emlegetett Ártin Dádián pasáról, ki tudvalevőleg gróf Széchenyi Odön pasával rokoni özszeköttetésben áll, s a keleti örménység előtt nagy tekintélynek örvend — közelebbről azon hir szárnyalt, miszerint ama gyanu alapján, hogy ő az örmény királyság visszaállítására törekszik, a

szultán előtt kegyvesztetté lett volna. Ezen álhír azonban újabban meg lett czáfolva.

Egy elmaradt jubileum. Nem rég akarták nagyszámú tisztelői Kaukasia egyik legnépszerűbb írójának: Szuntugián Gábor írói tevékenységének 25 éves jubileumát ülni. A rendező-bizottság már előkészületeket is tett, midőn a termékeny, de szerény örmény színműíró, megköszönve a szíves figyelmet, kijelentette, hogy semmi-féle ünnepélyben részt nem vesz.

A kholera-járvány. Az Eufrát és Tigris folyók völgyében kholera-járvány pusztit. A perzsa tengeröbölnek, az arab félsziget felőli partjain és a török-perzsa határon, már igen sok áldozatot szedett; ezek száma három hó alatt mintegy hétezerre megy. Csak Bagdadban és a Tigris alsó vidékein van már szünőfélben a járvány.

Váhán efendi kineveztetése. Mint már lapunkban említve volt, a római követségi állásra Törökország részéről, Photiades pasa helyére, Váhán efendi, — az igazságügyministerium örmény államtitkára — neveztetett ki. Újabban azt jelentik, hogy az olasz kormány e kinevezést minden indokolás nélkül egyszerűen visszautasította.

Nyugtalanság Keleten. Az európai lapok politikai tudósításai közt e hóban egy távirati úton közlött hír volt olvasható, mely szerint orosz-örmény forradalmárok törtek be Török-Örményországba, hogy ott nemzeti felkelést szervezzenek. E távirati tudósítás azonban újabb megerősítést nem nyert, s úgy látszik egyike volt a keleti kérdés sűrűn felröppenő »kacsá«-inak. A fentebbi rémhírral szemben áll viszont ama legújabb tudósítás, hogy Törökország maga is belátva az ottani örménység panaszainak alaposágát, most már komolyan hozzáfogott a sérelmek orvoslásához.

A német császár látogatása. Egyik budapesti lap konstantinápolyi tudósításában azt olvassuk, hogy a német császár kilátásban levő látogatása alkalmával a szultán a császárnét és kíséretét egy külön, legszűkebb házi körében, tiszteletére rendezendő ebédre hívja meg; mely alkalomra két előkelő örmény hölgy kéretik fel a kizárólag udvari hölgyekből álló társaságban a francia és német tolmácsi tiszt teljesítésére. Ezek egyike: Ártin Dádián pasa külügyi államtitkár leánya, másik a római török nagy követi állásra kijelölt Váhán efendi neje. A szép Dádián hercegnőnek e kitüntető megbízatása is megczáfolja az atyjáról elterjedt kegyvesztettségi hírt, melynek alaptalanságáról jelen füzetünk egyik közleményében mi is említést teszünk.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

szamosújvár, Todorán E. „Aurora” könyvnyomda.